

## NICOLAE FILIPESCU PRIMARUL BUCUREȘTILOR (1893-1895)

*Ștefan Silviu Ciobanu*

Membru important al Partidului Conservator încă de la acea dată, Nicolae Filipescu a fost ales primar al Capitalei pe 9 februarie 1893<sup>1</sup>. În vârstă de numai 30 de ani, acesta îi va lua locul lui Grigore Trandafil. Vârsta sa, va fi un subiect de dezbateră pentru adversarii politici, aceștia aducând în discuție în dese rânduri lipsa lui de experiență. Funcția de primar al Capitalei era considerată în acea vreme la fel de importantă precum o funcție de ministru.

Noul primar își va începe mandatul propriu-zis la 15 februarie 1893. Pentru acesta, primăria Capitalei nu era chiar o necunoscută, el luând parte încă din 15 iunie 1888, la ședințele Consiliului comunal în calitate de consilier. Modul în care acesta a devenit primar a constat într-un simplu vot din partea consiliului. Cum la acea dată consiliul era format în mare majoritate din conservatori, alegerea s-a dovedit a fi o simplă formalitate. Din 24 de membrii cu drept de vot, 22 au votat pentru el, iar doi s-au abținut<sup>2</sup>. În acea perioadă primăria Capitalei depindea în mare măsură de partidul de guvernământ, consiliul fiind format aproape numai din membrii partidului aflat la putere. Vom vedea în final cum, după ce guvernul Lascăr Catargiu va înceta să mai funcționeze, și Nicolae Filipescu va pleca de la primărie, prezentându-și demisia înainte de a primi din partea noului consiliu, format în majoritate din liberali, un vot de blam.

Odată ajuns la primărie, noul primar constată datoriile pe care comuna le avea către diferite instituții de credit. În sprijinul său vor veni colegii de partid care vor elabora legea maximului, lege ce avea în vedere autonomia fiscală a comunelor. Astfel, fiecare comună urma să încaseze, separat de stat, taxele care rezultau din produsele ce intrau și ieșeau de pe teritoriul său. Dezbaterile parlamentare privind această lege au fost acerbe, liberalii opunându-se în multe cazuri. În calitatea sa de primar al comunei București, dar și de deputat, Nicolae Filipescu a încercat pe

1. Neculai I. Staicu-Buciumeni, *Nicolae Filipescu, marele român*, București, Editura Făt-Frumos, 2003, p. 96.

2. *Ibidem*, p. 96-97.

cât a fost cu putință să apere interesele comunei sale, argumentând în acest sens dorința de accizare a unor produse fabricate în afara Bucureștilor, dar care nu puteau fi vândute decât în București. Până atunci produsele fuseseră scutite de accize tocmai din motivul că ele nu aveau căutare decât în Capitală. În aceste condiții, orașul se vedea lipsit de o sumă importantă de bani ce putea fi folosită pentru plata diferitelor credite contractate pentru lucrări în infrastructură, de primarii dinaintea sa, dar și de contractarea altora noi. În expunera sa de motive, primarul aducea în discuție cazul Parisului, care, încă din 1870, era liber să taxeze cum dorea produsele care îl invadau, dar și al Romei, de asemenea, liberă să impună ce taxe dorea pentru produsele din interior, dar și pentru cele din exterior<sup>3</sup>. Nicolae Filipescu va apăra cu înverșunare această cauză în dezbaterile din Cameră, conștient de importanța acesteia pentru finanțele primăriei. Accizele urmau să devină sursa principală pentru contractarea de credite în vederea efectuării diferitelor lucrări pentru dezvoltarea orașului, cum a fost cazul împrumutului de 30 000 000 lei.

La data sosirii sale la primărie, acesta constată în bugetul de pe anul 1888-1889 o anuitate a datoriei de 2 989 300 lei la un venit total de 7 584 350 lei, lucru care spunea multe despre felul în care fusese administrată din punct de vedere financiar primăria. Conform chiar unui politician liberal, în speță Anastase Stolojan, dacă anuitatea depășea 35% din venitul general, respectiva societate sau, în cazul de față Primăria Comunei București, se putea declara dacă nu în faliment, atunci foarte aproape de el<sup>4</sup>. Desființarea accizelor în gândirea liberalilor ar fi trebuit înlocuită cu taxarea la locul de fabricație, prilej pentru Nicolae Filipescu să îi ia pe aceștia peste picior în ședința Camerei, spunând că acest lucru era practic imposibil. „Un om care are zece pești și vinde unu trebuie să fugă să declare vânzarea lui, iar apoi după ce mai vinde unu la fel să fugă să declare.... o babă care face câteva prăjituri, sau câteva borcane de dulceață are să fie ruinată de stat dacă uită să facă declarațiunea, urmând să vândă totul din casă pentru a-și plăti amenzile ce vor fi înființate pe marginea acestei legi”<sup>5</sup>. Același lucru urma să fie valabil, în accepțiunea sa, și pentru țărani<sup>6</sup>. Legea autonomiei fiscale a comunelor va fi aprobată până la urmă de către parlament cu 80 de voturi pentru, dintr-un total de 113, iar la votarea ei pe articole a primit 81 de voturi pentru, din 102 voturi posibile. Legea în cauză, mai spunea Nicolae Filipescu, nu trebuia să intre în exercițiul parlamentului, în nici o țară din Europa parlamentul nu era cel care trebuia să își dea girul pentru

3. Nicolae Filipescu, *Legea maximului*, în *Discursuri politice*, vol. I, București, Editura Minerva, 1912, p. 24.

4. *Ibidem*, p. 25-43.

5. *Ibidem*, p. 44.

6. *Ibidem*, p. 46.

ca o comună să taxeze un produs, nici măcar în Franța, acolo unde centralizarea era foarte evidentă<sup>7</sup>. Argumentele lui Nicolae Filipescu s-au dovedit a fi, după cum am văzut, destul de convingătoare, legea trecând de instituția legislativă a statului, bineînțeles cu largul concurs al partidului din care și acesta făcea parte și care, deținând majoritatea în parlament, putea să legifereze în voie. Din momentul instituirii acestei legi, Nicolae Filipescu se putea concentra pe politica sa de lucrări publice, sursele bugetare fiind astfel asigurate.

Acuzat de presa liberală că a instituit pe baza acestei legi noi taxe împovărătoare pentru cetățenii capitalei, Nicolae Filipescu va publica, prin intermediul ziarului „Timpul”, la 9/21 aprilie 1893, o proclamație în care va dezminți zvonurile cu privire la sporirea taxelor. Taxa pe metrii de fațadă nu se aplica decât în comunele în care ea exista deja, ca atare nu și în București. Taxa pe căruțași, care pe întreg teritoriul țării creștea de la 5 la 7,5 lei, în București rămânea la 5 lei. Carnea tăiată în afară, dar vândută în oraș urma a fi taxată cu 5 bani pe kg, spre deosebire de cea tăiată în capitală care beneficia de scutire de taxe. Taxele pe vin și băuturi spirtoase urmau a fi împărțite mai drept, în sensul că băuturile spirtoase, care erau mai puțin sănătoase pentru consumatori, trebuiau să fie taxate mai riguros<sup>8</sup>. Alcoolul plătea până atunci două taxe, una către stat și o alta către comună, prima percepându-se la fabrică, iar cea de a doua la intrarea în oraș. Cea din urmă dădea naștere la neajunsuri și contrabandă. Soluția propusă de primar era de unificare a celor două taxe, banii urmând a fi percepuți din fabrică. Odată rezolvată problema contrabandei, statul urma să vireze apoi către comune banii cuveniți lor. Măsura trebuia, însă, precedată de scăderea taxelor pentru băuturile alcoolice ca vinul și berea, considerate mult mai sănătoase decât băuturile spirtoase. Această măsură se urmărea a fi luată în mai toate țările din apusul Europei, dorindu-se în primul rând, să se protejeze populația de unele boli ce ar fi putut să apară în urma consumului de astfel de băuturi<sup>9</sup>. Chiar și așa, măsura luată în privința modificării taxei pe alcool era una riscantă, putându-se ajunge și în aceste condiții la contrabandă în cazul băuturilor spirtoase.

În numărul din 4/16 iulie al aceluiași ziar, ca urmare tot a legii maximumului, primarul adresează o scrisoare deschisă directorului gazetei conservatoare, în care atașează și situația noilor taxe adoptate, pentru a-i liniști pe locuitorii capitalei. Demersul lui Nicolae Filipescu vine în urma numeroaselor acuze din partea liberalilor, și în special a lui Nicolae Fleva, fost primar al capitalei, care îl învinovăța pe Filipescu de creșterea nejustificată a taxelor<sup>10</sup>.

7. *Ibidem*, p. 52-53.

8. *Proclamația Primarului*, în „Timpul”, anul XV, nr. 77, 9/21 aprilie 1893.

9. Nicolae Filipescu, *Discurs la alegerile comunale, rostit în întrunirea de la 21 august 1894, în Discursuri politice*, p. 65.

10. *Taxele Comunale*, în „Timpul”, anul XV, nr. 144, 1/13 iulie 1893.

La 1/13 iulie 1893, Nicolae Filipescu va da publicității bugetul comunei București, „partea privitoare la bugetul extraordinar al direcțiunii tehnice, la bugetul casei lucrărilor și la bugetul lucrărilor noi”<sup>11</sup>. Bugetul era întemeiat pe soldurile vechilor împrumuturi și pe bugetul de 1 500 000 lei destinat refacerii degradărilor cauzate de inundații<sup>12</sup>. În primăvara anului 1893, Bucureștii s-au confruntat cu inundații serioase ca urmare a sporirii debitului apelor Dâmboviței. Între altele, se prevedeau: 350 000 lei pentru completarea uzinei hidro-electrice de la Cotroceni; 139 962 lei pentru pavaje; 90 000 pentru exproprieri, 20 900 pentru zugrăvitul capelei „Șerban Vodă”; 40 000 lei pentru cazarma de pompieri și 29 868 lei pentru modernizarea a 69 de localuri pentru școală<sup>13</sup>. Pentru lucrări noi s-a propus suma de 1 001 805 lei, (aproape 30% din bugetul ordinar) și 1 623 675 lei din bugetul extraordinar de 3 016 831<sup>14</sup>.

Serviciul contencios avea să sufere unele mici modificări, bugetul acestuia reducându-se cu 2 000 de lei. Toți cei cinci avocați ai primăriei urmau să primească din acel moment onorarii lunare, trei dintre ei câte 500 de lei, iar ceilalți doi câte 400. Se mai angajau, cu această ocazie, doi copiiști plătiți cu un salariu de 120 lei pe lună. Aceștia erau însărcinați, pe lângă lucrările de cancelarie, cu transcrierea opiselor vechi ale actelor de stare civilă de la 1865 până în 1893<sup>15</sup>.

În zilele ce au urmat, au fost date publicității sumele care au fost alocate pentru serviciul sanitar, serviciul locuințelor insalubre, spitalul comunal, serviciul copiilor găsiți și orfani, laboratorul de analize chimice și fondul pentru epizootie<sup>16</sup>. Cu ocazia publicării bugetului primăriei, Nicolae Filipescu va face cunoscută și echipa cu care acesta își dorea să administreze Capitala. Serviciul tehnic era condus de inginerul Cucu D. I. Popescu. La serviciul statistic a fost numit șef D. Mih. Rachtivan, fost procuror la Tribunalul Ilfov. Acesta din urmă a fost numit și avocat atașat al Serviciului contencios. Direcțiunea biroului interior al accizelor a fost încredințată lui C. H. Staicovici, absolvent al Școlii Comerciale din Anvers. În fruntea birourilor personalului administrativ și al cultelor și instrucțiunii publice au fost puși doi absolvenți de drept Crihan și M. Niculescu. La poliția comunală au fost numiți comisari I. Bărbătescu și C. Alexandrescu, cel din urmă fost casier al Eforiei spitalelor<sup>17</sup>.

În ședința Consiliului comunal al Capitalei din 31 mai 1894, Nicolae Filipescu va expune bilanțul lucrărilor efectuate până la acea dată. Tot în cadrul ședinței va prezenta și planul Halei Traian. Lucrările împreună cu exproprierile și noua stradă ce

11. *Budgetul Comunei București*, în “Timpul”, anul XV, nr. 142, 2/14 iulie 1893.

12. *Ibidem.*

13. *Ibidem.*

14. *Ibidem.*

15. *Budgetul Comunei București*, în “Timpul”, anul XV, nr. 143, 3/15 iulie 1893.

16. *Ibidem.*

17. *Personalul Comunei București*, în “Timpul”, anul XV, nr. 144, 4/16 iulie 1893.

urma să lege Calea Călărașilor de Strada Grațioasă costând primăria 197 000 lei. Mai era în plan și baia publică din Piața Bibescu Vodă, ce trebuia să se construiască în acea vară. Toată clădirea, inclusiv prăvăliile dimprejurul clădirii menite să mascheze baia, costau primăria 150 000 lei<sup>18</sup>. Ospelul comunal avea să fie construit pe locul ocupat de Eforia Spitalelor Civile, cu patru fațade: una spre bulevardul Carol; una spre bulevardul Colței; una spre strada cu Biserica Enei și o alta pe o stradă nouă care venea în prelungirea străzii Enei. Tot acum se prezenta și planul unui pavilion de cereale la Obor, în timpul Moșilor acesta urma să se transforme în pavilion industrial. Se promitea acum și punerea în funcțiune a tramvaiului electric care să circule pe „Marele Bulevard” (astăzi Bulevardele M. Kogălniceanu – Carol – Pake Protopopescu). Se mai făgăduia de asemenea și construcția Pieței Dudești la intersecția străzilor Traian cu Calea Dudești<sup>19</sup>. Se dădea în folosință gara de gunoaie de la Tunari dotată cu un cuptor crematoriu pentru arderea gunoaielor menajere prin combustie.

Nicolae Filipescu propune cu această ocazie realizarea unei artere paralele cu Calea Victoriei care să taie orașul în două de la nord la sud și care să poarte numele de Bulevardul Colței<sup>20</sup>. Gândirea unui bulevard care să preia din aglomerația de pe Calea Victoriei a reprezentat una din importantele sale realizări.

Un program măreț își anunța Nicolae Filipescu un an mai târziu cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile comunale. În discursul său va expune de fapt programul comunal al Partidului Conservator. Serviciile administrației erau, până atunci, rezultatul succesivelor adăugiri în buget, fără a se stabili clar legătura dintre ele. Din taxa pentru epizootie de 35 000 de lei; taxa de ajutor de subzistență a săracilor de 8 000 de lei și din taxa de exterminare a câinilor vagabonzi de 4 000 de lei, nici un ban nu mergea unde trebuia. Acești bani intrau, conform primarului, în buzunarele agenților electorali. La fel era și cazul serviciului pentru copiii găsiți, banii pentru acești copii mergând chiar la funcționarii primăriei. Abuzurile făcute de funcționarii primăriei nu vor înceta nici pe timpul mandatului său, presa liberală acuzând în dese rânduri practicile de acest fel și făcându-l pe Nicolae Filipescu responsabil pentru că le-a tolerat. O altă practică frecventă, pe care primarul conservator o denunța în discursul său, era executarea bugetului. Acesta se făcea înainte de a fi aprobat, iar salariile se plăteau în avans. Nicolae Filipescu, împreună cu echipa sa, va reuși să redreseze situația, iar pentru anul 1893-1894, primăria se va alege cu un excedent de 150 000 lei în buget<sup>21</sup>. Acest excedent nu era o mare realizare, era de fapt o amăgire

18. *Consiliul Comunal, lucrări mari ale orașului*, în “Timpul”, anul XVI, nr.118, 31 mai/12 iunie 1894.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*.

21. Nicolae Filipescu, *Discurs la alegerile comunale, rostit în întrunirea de la 21 august 1894, în sala Ducia, în Discursuri politice*, p. 57-60.

în speranța redresării situației financiare a primăriei, drept urmare, anul care a urmat a adus din nou un deficit semnificativ.

Una din cele mai importante probleme cu care Nicolae Filipescu s-a confruntat și căreia a încercat să îi găsească rezolvare a fost aceea a felului în care se executau lucrările publice. Împrumuturile ce au fost făcute nu au fost, în opinia sa, folosite în exclusivitate pentru lucrări, banii mergând și în alte părți, iar atunci când s-au executat lucrări, acestea s-au executat necorespunzător. În sprijinul acestor semnalări ale sale vine și analiza ziarului „Timpul”. În București, sublinia ziarul, s-au construit case, apoi pavaje și abia la urmă s-a tras canalizare. Albia Dâmboviței s-a reglat fără să se gândească cineva la aducerea Argeșului pentru a-i spori debitul. Străzile nu erau bine gândite, bulevardele deveneau întortocheate și sfârșeau în străzi înfundate. Podurile peste Dâmbovița nu erau deloc la stradă. După ieșirea de pe stradă trebuia căutat la stânga sau la dreapta podul, în 1894 lipsea încă un plan de sistematizare al orașului. Unirea străzilor trebuia făcută prin exproprieri care costau primăria destui bani<sup>22</sup>. Partizană sau nu primarului, analiza făcută de ziarul conservatorilor scotea în evidență lucruri reale în legătură cu felul în care Bucureștii se dezvoltaseră, fără plan și fără viziune.

Cel mai de mare proiect pe care Nicolae Filipescu a încercat să îl realizeze, fără sorți de izbândă însă, a fost cel al alimentării capitalei cu apă potabilă. Lucrările în acest scop începuseră încă dinaintea mandatului său, dar rezultatele fuseseră dezastruoase. În urma analizelor efectuate pe apă, de către Victor Babeș, acesta avea să constate că filtrele prin care trecea apa nu erau altceva decât „un mediu de cultură pentru microbi”<sup>23</sup>. Expertiza comandată de Nicolae Filipescu îl va aduce la București pe Bechmann, șeful serviciului însănoșirii Parisului care ajunge la concluzia că Bucureștii aveau nevoie de 25 000 000 lei pentru a putea fi aprovizionați cu apă de munte din izvoarele Dâmbovicioarei, apă de foarte bună calitate față de cea rezultată din folosirea filtrelor<sup>24</sup>. Până la urmă soluția pe care primăria avea să o adopte în acest sens a fost una mult mai ieftină, în aceste condiții soluția lui Bechmann ar fi ruinat, practic, bugetul primăriei. Astfel, s-a ajuns la aducerea apei din straturile subterane de la Chiajna, apă verificată de Victor Babeș și Anghel Saligny, aprobată și de Bechmann. Apa era adusă de la obârșia râului Dâmbovița și urma să fie amestecată în primul an cu cea existentă, iar în al doilea să se ajungă la un debit suficient pentru ca întreg orașul să poată fi alimentat cu apă potabilă de cea mai bună calitate. Costul acestui proiect era surprinzător de ieftin, numai 1 000 000 de lei, dar a implicat primăria într-o chestiune de lungă durată din pricina anevoii cu

22. *Primăria capitalei*, în „Timpul”, anul XVI, nr. 16, 22/23 februarie 1894.

23. Nicolae Filipescu, *Discurs la alegerile comunale*, în *Discursuri politice*, p. 66.

24. *Ibidem*.

care lucrările se desfășurau, la sfârșitul mandatului său acestea fiind departe de a fi terminate<sup>25</sup>. Acest fapt a constituit și un cap de acuzare la adresa lui Nicolae Filipescu și a Consiliului condus de el, el regăsindu-se în raportul întocmit de ministrul de interne la dizolvarea Consiliului.

O altă problemă importantă a căreia Nicolae Filipescu a încercat să îi găsească rezolvare a fost derivațiunea Argeșului. Această derivațiune consta într-un canal de la Argeș până în Dâmbovița ce urma să mărească de trei ori debitul Dâmboviței. Canalul urma să aibă circa 21 de km, iar costurile sale se ridicau la 3 000 000 de lei. De existența sa urmau să beneficieze industriile bucureștene, de pe urma forței motrice produse și vândute mai ieftin. Curentul de apă trebuia să aducă anual Bucureștilor, după calculele primăriei suma de 260 000 lei<sup>26</sup>. Studiile la acest proiect au fost terminate pe timpul mandatului său, rămânând să fie dată publicității licitația.

Nicolae Filipescu mai dorea și construirea a 17 localuri pentru școală. Până atunci, dintr-un total de 77 de școli, 17 plăteau chirii pentru casele în care își desfășurau activitatea. O altă propunere era aceea de a înființa băi pentru săraci și o piață la intersecția Căii Dudești cu Strada Traian. Raza orașului sau, mai bine spus delimitarea lui, era de asemenea o chestiune delicată, numărul populației fiind prea mic în raport cu întinderea orașului. Întinderea orașului era mărită substanțial de extremitățile orașului, acolo unde erau lanuri de grâu și porumb dar și vii, care contribuiau din plin la bugetul primăriei. În ajutorul acestor inițiative va veni legea comunală, pe baza căreia se vor întocmi reglementări ce vor face anevoioase construcțiile în afara razei orașului<sup>27</sup>.

Odată delimitată raza orașului se spera și la o linie de centură a Bucureștilor, constând într-o cale ferată. În condițiile finalizării lucrărilor la linia de centură gara de la Obor devenea absolut necesară. Dar construcția unei astfel de gări a generat un întreg scandal la care și Nicolae Filipescu a luat parte. Acesta susținea că gara trebuia să fie construită de liberali încă de când se făcuse linia București-Călălărași, dar aceștia contestau puternic reușita și necesitatea unui astfel de proiect. Astfel stând lucrurile, Nicolae Filipescu se va adresa răspicat liberalilor în ședința Camerei. „Este inadmisibil ca locuitorul de la Obor care vine pe linia Călălărașului să observe pe fereastra vagonului cum se îndepărtează de casa sa, trebuind apoi să meargă la Mogoșoia și de acolo la Gara de Nord de unde mai are cinci kilometri de mers pe jos, sau în caz că vrea să meargă cu trăsura să mai plătească și pentru aceasta”<sup>28</sup>. Chiar în timpul discursului său din Cameră primarul va fi întrerupt de o voce din sală

25. *Ibidem*, p. 67-68.

26. *Ibidem*, p. 69.

27. *Ibidem*, p. 70.

28. *Ibidem*, p. 71.

care ținea să îi amintească faptul că gara de la Mogoșoaia fusese construită pentru interesele omului politic liberal Costică Stoicescu<sup>29</sup>.

În ceea ce privea lucrările de înfrumusețare ale orașului, Nicolae Filipescu avea planuri mari. Din păcate, unele din planurile sale erau neconforme cu realitatea, cu posibilitățile de care dispunea primăria. El dorea transformarea câmpiei Filaretului în parc, degajându-se acea zonă mlăștinoasă a orașului. Bulevardul Colțea, o zonă devenită insalubră și exagerat de aglomerată urma să fie regândită. Aglomerația de pe Calea Victoriei și zgomotul produs de numeroasele trăsuri ce o tranzitau care erau nevoite să se deplaseze pe un pavaj foarte prost provocau un mare disconfort locuitorilor din zonă. Soluția propusă de primar în această direcție era aceea de a se realiza o arteră de degajare, atâta timp cât existau locuri virane a căror expropriere ar fi costat primăria puțin. Artera urma să devină una comercială, pe ea trebuind să circule tramvaiele și să se mute astfel toată aglomerația supărătoare de pe Calea Victoriei, care continua să păstreze caracterul de arteră comercială<sup>30</sup>.

În privința viitorului orașului, Nicolae Filipescu avea o viziune mai degraba idealistă decât realistă. Pornind de la celebrele cuvinte ale lui Victor Hugo care spunea că „cine are Parisul are domnia lumii”<sup>31</sup>. Bucureștii trebuiau să fie administrați în opinia sa în conformitate cu rolul pe care aceștia trebuiau să îl joace. Capitala trebuia să reprezinte pe românii de pretutindeni, să devină un centru universitar puternic, un focar de lumină pentru românii de pretutindeni și nu numai. Tinerii din țările vecine, după ce efectuau studiile în București aveau să ducă în țara lor dragostea țării în care au petrecut cei mai frumoși ani ai vieții și iubirea lor față de cultura românească. Pentru acest lucru, spunea el, era nevoie de laboratoare, muzee, teatre, biblioteci și nu numai de catedre și savanți. Tinerii care veneau în București urmau să își lărgescă cunoștințele și să pătrundă în adevărurile științei. Dar pentru realizarea acestor lucruri era nevoie de multe investiții în infrastructură, de străzi spațioase care să lege între ele toate aceste centre. Pesta și Sofia, susținea Nicolae Filipescu, lucrau deja la acest capitol<sup>32</sup>. În privința acestui lucru primarul era vizibil atins de nostalgia anilor săi de studenție când aflat la Geneva sau Paris lua contact cu viața culturală de acolo. Dorința sa de a face din București un astfel de centru era neconformă cu realitatea acelei vremi. Nu trebuie omis și faptul că acesta rostește un astfel de discurs în timp ce se afla în campanie electorală pentru alegerile comunale.

La 24 august 1894 primăria capitalei prin Nicolae Filipescu încheie un contract cu Vittorio Croizot, privind iluminatul prin ulei mineral dens, iluminat ce urma să ocupe

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p. 72.

31. *Ibidem*, p. 73.

32. *Ibidem*, p. 73.



zona orașului în care iluminatul prin electricitate nu ajungea. Contractul era foarte bine pus la punct, structurat în trei capitole cu 25 de articole. În primul capitol se specifica foarte clar până unde trebuia să ajungă iluminatul, numărul lămpilor, prețul și garanția lucrărilor. Capitolul al doilea vorbea de intensitatea luminii, distribuirea lămpilor, modul susținerii și formarea lămpilor. În capitolul al treilea se aveau în vedere exploatarea, controlul și penalitățile, ultimul articol specificând cum se putea rezilia contractul. Dacă întreprinzătorul nu putea executa punctual obligațiile sale, în așa fel încât amenzile lunare să atingă jumătate din rata lunară, primăria putea lucra în contul întreprinzătorului pe timp de două luni, fără somațiune sau chemare în judecată. Dacă nici după două luni nu se reluau lucrările primăria putea scoate la licitație caietul de lucrări, iar în cazul în care nu se găsea un alt întreprinzător, fostul întreprinzător nu primea nici un ban<sup>33</sup>. Acest contract a fost încheiat după ce Nicolae Filipescu se îngrijise de iluminatul cu gaz și electricitate. În raportul său dat publicității în 1893 se aducea la cunoștința tuturor locuitorilor capitalei măsurile luate în această privință. Conform noului contract încheiat de primărie prețul gazului urma să scadă pe măsură ce el înainta în timp, devenind foarte avantajos pentru comună<sup>34</sup>.

Eforturi importante a depus Nicolae Filipescu și în rezolvarea problemelor legate de organizarea serviciului asistenței publice. Mai concret, acesta dorea ca, la fel ca în Austria, Germania, Elveția și Norvegia, ajutoarele către săraci să fie distribuite de către comună. Pe de altă parte el susținea că înaintea acestora trebuiau ajutate persoanele infirme. Conform cu lucrările unui congres internațional ținut la Paris în 1889 pe această temă, se stabilise ca asistența publică să se acorde obligatoriu prin lege în favoarea săracilor care se aflau temporar sau definitiv în imposibilitatea de a-și susține existența<sup>35</sup>. Nicolae Filipescu mai vorbea și de faptul că ajutorul către săraci nu trebuia să cadă numai în spatele comunei, iar prin specificarea clară din lege se eliminau impostorii, adică săracii de profesie. „Stârpirea proastelor moravuri” era în opinia sa o necesitate, la realizarea căreia organizarea asistenței publice trebuia să contribuie din plin. Numărul celor care făceau o meserie din exploatarea bunei credințe a celor darnici era destul de mare. Și la Paris exista o problemă din cauza faptului că cei săraci cu adevărat nu beneficiau de ajutoare. Numai puțin de 600.000 de franci pierzându-se după ce încăpeau pe mâna altor oameni. Primarul exclude din această ecuație spitalele, pentru că, spunea el, acestea se bucurau de o organizare

33. Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fondul Filipescu, nr. dosar 94/fila 1.

34. Primăria Comunei București, *Raportul D-lui primar asupra chestiunii iluminatului cu gaz și electricitate*, 1893, p. 7-11.

35. Primăria Comunei București, *Expunere de motive a D-lui primar N. Filipescu. Proiectul de regulament pentru organizarea serviciului de asistență publică*, 1893, p. 2.

bună și ca atare ele nu trebuiau luate sub asistență socială. Atenția trebuia îndreptată spre ospiciile pentru infirmi și bătrâni, asistența săracilor precum și asistența copiilor găsiți și orfani<sup>36</sup>. Pentru eliminarea ambiguităților în cazul ajutoarelor către săraci Nicolae Filipescu propunea centralizarea resurselor către primărie, iar cei ce urmau să constate cazurile de sărăcie nu trebuiau să fie niciodată cei care și acordau ajutoarele. Nici un ajutor nu se va acorda din acel moment fără o anchetă serioasă făcută în prealabil<sup>37</sup>.

Un alt ajutor precaut îl constituia, de această dată, asistența prin muncă. Se încerca eliminarea cerșetoriei, mulți cerșetori fiind considerați numai buni de muncă, dar care prin diferite motive ajungeau să cerșească. Pentru cei săraci primăria dezvoltase o societate care dădea de lucru femeilor sărace. Această societate purta numele de „Munca”, iar membrele sale lucrau îmbrăcăminte de iarnă chiar pentru săraci<sup>38</sup>.

Un episod inedit petrecut în timpul mandatului de primar al lui Nicolae Filipescu are loc în 14 septembrie 1894, odată cu celebrul congres studențesc de la Constanța și ale cărei ecouri vor ajunge în ședința Camerei din 10 februarie 1895. Povestea a ținut capul de afiș în ziarele liberale. Iată pe scurt cum au stat lucrurile. De câțiva ani de zile studenții de la universitățile din țară obișnuiau să țină anual un congres. De data aceasta la congres fuseseră invitați și studenții români din Transilvania, Bucovina și Basarabia. Congresul din acel an s-a ținut în clădirea primăriei orașului Constanța. De acolo, studenții au luat hotărârea să vină în București pentru a depune o coroană de flori la statuia lui Mihai Viteazul. Începând din acest moment lucrurile se vor precipita. Mai întâi, studenții vor fi staționați numai puțin de patru ore în stația Fundulea, iar după acest eveniment neplăcut în poveste va fi implicat și Nicolae Filipescu. Ajunși seara în București aceștia vor constata că pe bulevard luminile erau stinse, iar statuia înconjurată de jandarmi și poliție conform directivelor primarului. Vor avea loc și altercații între studenți și forțele de ordine soldate cu câțiva răniți de o parte și de cealaltă. Ionel Grădișteanu se va grăbi să îl acuze pe Nicolae Filipescu de existența altercațiilor dintre studenți și jandarmi făcându-l pe acesta responsabil de acest lucru, împreună cu guvernul conservator. Dezbaterile din Cameră în această privință vor fi extrem de acerbe. Conservatorii spre deosebire de liberali se aflau la guvernare și ca atare trebuiau să vegheze la bunul mers al relațiilor cu celelalte state. În aceste condiții ministrul de externe al Austro-Ungariei, contele Gustav Kalnoky promise asigurări din partea ministrului român de externe, Alexandru Lahovary, că nu va permite niciun fel de manifestație de simpatie pentru românii din afara granițelor. După luările de cuvânt ale ministrului cultelor și instrucțiunii

---

36. *Ibidem*, p. 2-4.

37. *Ibidem*, p. 8.

38. *Ibidem*, p. 10-11.

publice, Take Ionescu și ale lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, care acuza opoziția de implicare în organizarea manifestației primejdioase, ia cuvântul și Nicolae Filipescu pentru a răspunde în calitate sa de primar al capitalei și de parte direct implicată, el fusese cel care dăduse dispoziție să fie stinse luminile de pe bulevard<sup>39</sup>. Acesta începe prin a-i da dreptate lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, care acuzase opoziția de implicare în acțiune. Indiciile ce îl făceau pe Nicolae Filipescu să afirme că P.N.L. a fost implicat în evenimente, erau reprezentate de prezența unor membrii ai P.N.L. în cortegiu, precum și aplauzele venite din partea celor de la clubul liberal, în momentul în care studenții treceau prin fața acestuia. În plus mai era și cazul unui gazetar de la „Românul” (ziar aflat sub egida P.N.L.), prezent printre studenți. Răspunsul la acuzele lui Ionel Grădișteanu cum că primăria nu ar fi trebuit să aibă nici un fel de amestec în stabilirea ordinii publice, vin imediat. Nicolae Filipescu recunoaște că el a fost cel care a dat dispoziție să se stingă luminile, acesta fiind singurul care putea da o astfel de dispoziție. Conform legii comunale primarul era cel care avea în grijă ordinea publică și poliția. După unele ironii ale sale acesta afirmă că s-au luat măsuri pentru a împiedica manifestația încă de la Gara de Nord, acolo unde fusese amplasat din dispozițiile sale un cordon de poliție, dar care a fost rupt de către studenți. Cordonul de jandarmi și polițiști de la statuia lui Mihai Viteazul fusese postat acolo pentru a invita trecătorii să părăsească zona știindu-se faptul că studenții urmau să staționeze circa 30 de minute în fața statuii, și pentru a se împiedica astfel eventualele altercații de stradă. Apoi s-a stins lumina. Nicolae Filipescu argumenta stingerea luminii destul de malițios. „La teatru când publicul nu vrea să părăsească sala se sting luminile... la fel s-a procedat și acum”<sup>40</sup>. Discuția din Cameră s-a îndreptat apoi asupra ecourilor din presă, prilej pentru Nicolae Filipescu să ironizeze titlurile apărute în ziarele pro-liberale. „Naționalul” titra: „Studenții măcelăriți”, iar „Românul” scria pe prima pagină: „Mișelia de ieri seară”. Un mare eufemism în opinia sa îl constituia articolul din ziarul „Naționalul” ce conținea următoarea afirmație: „Entuziasmul studenților a făcut astfel încât cordonul de poliție să fie înlăturat imediat”<sup>41</sup>. În încheiere Nicolae Filipescu concluzionează că guvernul trebuia neapărat să împiedice manifestația. Din punct de vedere politic afacerile externe ale României trebuiau apărute, astfel încât o asemenea manifestație nu își avea rostul într-o perioadă în care relațiile cu Austro-Ungaria erau așa cum erau, statul român trebuind în acest timp să lucreze conform constituției, iar o astfel de manifestație contravenea constituției României, participând la ea sub cerul liber și studenți ce nu erau cetățeni români. Guvernul prin acest gen de manifestații încerca să îi scutească

39. Nicolae Filipescu, *Manifestația studențească din 14 septembrie 1894, în Discursuri politice*, p. 138.

40. *Ibidem*, p. 140.

41. *Ibidem*, p. 140-143.

pe românii din Transilvania de pedepsele și neajunsurile ce îi așteptau la școlile de acolo, manifestația putând fi considerată drept iredentistă, fapt ce ar fi vătămat grav chestiunea națională. „Șovinismului demonstrativ și zgomotos” Nicolae Filipescu îi prefera în acea perioadă „patriotismul luminat, cumpătat și clarvăzător”<sup>42</sup>. Același lucru îl susținea Nicolae Filipescu și cu ceva vreme înainte atunci când nu era de acord cu politica bogată în manifestații publice și săracă în fapte politice, numind-o prăpăstioasă. „Să cânti la zile de sărbătoare *Deșteaptă-te române* pe peronul gărilor și să mănânci pe unghiuri cu sosuri din liste de bucate spiritual întocmite precum și să plimbi steagul național pe străzile capitalei la zile mari nu este o soluție pentru românii de peste Carpați”<sup>43</sup>. De fapt, Nicolae Filipescu se manifesta în concordanță cu statutul partidului său, care avea pe umeri responsabilitatea guvernării țării și a politicii externe. Dintotdeauna în opoziție s-au găsit cei mai vehemenți naționaliști și apărători ai cauzelor românilor din afara granițelor. Drept dovadă, atunci când liberalii se vor afla la cârma țării acțiunile lor în această direcție vor fi mult mai calculate. Chiar Nicolae Filipescu atunci când va fi în opoziție, de pildă, începând cu 1914, va fi poate cel mai mare agitator al opiniei publice din România, și nu va mai invoca deloc constituția, ci interesele românilor de peste granițe și ceasul deșteptător pentru împlinirea idealului național.

În luna martie a anului 1895 Nicolae Filipescu va depune în Cameră proiectul de lege privind împrumutul de 30.000 000 lei al comunei București. Împrumutul urma să aibă o dobândă de 4,5% pe an și să fie amortizat în 50 de ani. Acesta era garantat de venitul comunei de pe urma accizelor. Concret, banii urmau a fi alocați pentru: lucrări de însănătoșire privind apa potabilă și canalele; pentru antrepozite, hale și piețe; pentru ospelul comunal, școli, pavaje, plantațiuni, exproprieri, precum și pentru datoriile de 15 000 000 de lei către casa de depuneri sau alte datorii<sup>44</sup>. Obținerea unui astfel de împrumut a însemnat o mare izbândă a colectivului condus de Nicolae Filipescu, acesta garantând sursa de finanțare a unor lucrări de mare importanță pentru oraș ce puteau fi efectuate de pe timpul mandatului său dar mai ales de urmașii săi. „Monitorul Oficial” va publica la 1/13 aprilie 1895 Decretul Regal prin care se promulga legea relativă la împrumutul de 30 000 000 lei al Comunei București<sup>45</sup>.

Pe tot parcursul mandatului său, Nicolae Filipescu se va confrunta cu numeroase atacuri venite din partea adversarilor săi politici, oficioasele liberale abundând de

42. *Ibidem*, p. 146-149.

43. *Ibidem*, p. 130.

44. *Împrumutul de 30 000 000 al Comunei București*, în “Voința Națională”, anul XII, nr. 3072, 23 februarie/7 martie 1895.

45. *Idem*, anul XII, nr. 3103, 1/13 aprilie 1895.

critici la adresa administrației comunale și în special a conducătorului acesteia. Aproape toate deciziile sale vor fi contestate. „Voința Națională” va publica în paginile sale începând cu 21 iulie/3 august 1894, patru scrisori deschise adresate lui Nicolae Filipescu de către un fost consilier comunal conservator, în care acesta contesta deciziile pe care primarul le lua în privința distribuirii banilor publici. Astfel de șicane, așa cum am mai spus, erau destul de frecvente în presa liberală. Ba mai mult, Nicolae Filipescu a fost acuzat și de finanțare din banii primăriei a ziarului „Timpul”, sau a unor ziare care apăreau în Transilvania.

Nicolae Filipescu își va da demisia din funcția de primar odată ce partidul său va ieși de la guvernare, conștient de faptul că noul consiliu nu va fi de partea sa. Nicolae Fleva în calitate de ministru de interne va fi cel care va propune Regelui dizolvarea Consiliul Comunei București la 20 octombrie/1 noiembrie 1895. La sfârșit de mandat Nicolae Filipescu va adresa o scrisoare către alegătorii comunali în care își justifica plecarea, dar în care publica și o dare de seamă, un bilanț al activității sale, mai bine spus un bilanț al realizărilor sale din perioada petrecută la primărie. Nimic despre nerealizările sale ca primar nu va fi specificat în această scrisoare, perioada fiind văzută în raport ca unică în ceea ce privea campania de lucrări. „Într-un interval foarte scurt, am realizat într-adevăr multe lucrări”, se specifica la începutul raportului. Primul lucru pe care îl semnala era realizarea mărginirii orașului, dorință exprimată pentru prima dată în 1830, apoi lucrul la planul general al Bucureștilor<sup>46</sup>. Justifica fiecare lucrare în parte, necesitatea efectuării ei dar și cât a costat, cum era cazul bulevardelor Municipal și Colțea, și exproprierea ce se făcuseră pentru respectivele lucrări<sup>47</sup>. Urma bilanțul străzilor pavate din nou, străzile care urmau să se paveze până la sfârșitul campaniei 1895, precum și cele care erau în curs de execuție, dar și străzi care urmau să se construiască sau să se repare până la sfârșitul campaniei<sup>48</sup>.

În raportul întocmit de Nicolae Fleva consiliul se făcea vinovat de un deficit de 525 000 lei pentru perioada 1894-1895. Între alte imputări care se aduceau primarului se mai specifica și faptul că în ciuda împrumuturilor și cheltuielilor ce s-au făcut, cetățenii se găseau adesea în lipsa de apă, „elementul cel mai necesar pentru sănătatea și bunăstarea orașului”<sup>49</sup>. Ministrul de interne mai cerea Regelui să aprobe instituirea unei comisii interimare până la alegerea unui alt consiliu, comisie al cărui vicepreședinte urma să fie D. Giani, iar președinte P.S. Aurelian<sup>50</sup>. Nicolae Filipescu se va apăra împotriva acestui raport spunând că dacă deficitul bugetar

46. Nicolae Filipescu, *Scrisoare către alegătorii comunali ai capitalei*, 1895, p. 4-5.

47. *Ibidem*, p. 6-11.

48. *Ibidem*, p. 10-13.

49. *Ibidem*, p. 14-19.

50. *Ibidem*, p. 20-21.

era motivul dizolvării, atunci în cei 12 ani dinaintea mandatului său toate consiliile ar fi trebuit să fie dizolvate. Deficitul avea în opinia sa cauze obiective, cum erau criza vinului și recolta agricolă rea. El le reamintea celor care îl contestau faptul că pe anul 1893-1894 se obținuse excedent. În privința problemei alimentării cu apă potabilă Filipescu considera aceasta o chestiune ce ar fi trebuit să privească toate consiliile și nu numai pe cel în fruntea căruia el s-a aflat pentru mai bine de doi ani. De altfel, problema apei va trebui să mai aștepte câțiva ani până când va fi cu adevărat rezolvată. Această chestiune era pentru Nicolae Filipescu marea înfrangere. În ciuda ambiției sale de a reuși acesta nu și-a putut pune amprenta pe un proiect de asemenea dimensiuni. Probabil că dacă ar fi reușit să ducă la bun sfârșit acest proiect altfel ar fi fost văzut chiar și de adversarii săi politici. În încheierea răspunsului la raport el face cunoscut faptul că în ziua de 30 septembrie a lăsat în casa comunală din resursele extraordinare un sold de 13 733 881 lei, pe care administrațiile ce urmau după el îl puteau folosi pentru a desăvârși lucrările începute<sup>51</sup>. Se pune astfel capăt unui mandat de 31 de luni, timp în care Nicolae Filipescu s-a străduit să contribuie atât cât i-a stat în putere la modernizarea orașului. A reușit acest lucru în special prin planurile sale de sistematizare. Rămâne însă cu marele regret de a nu fi realizat o lucrare de mare importanță pentru oraș, atât derivațiunea Argeșului cât și alimentarea orașului cu apă potabilă nefiind realizate.

### SUMMARY

*Nicolae Filipescu, member of the Conservatory Party, was elected Mayor of Bucharest on February 9th, 1893. The paper presents his ambitious projects, of which some were achieved and others remained as desiderates, all meant to improve the functioning of the Mayoralty as an institution, and modernize the Capital.*

51. *Ibidem*, p. 22-24.